

BOGDAN PETRICEICU HASDEU, BIBLIOTECAR

Liviu PAPUC,

*Biblioteca Centrală Universitară
„Mihai Eminescu” din Iași*

Scurta perioadă în care B.P. Hasdeu a înnobilat funcția de bibliotecar al Bibliotecii Universității din Iași: 1859-1863, cu întreruperi datorate unor misiuni de studii sau de serviciu, în țară și străinătate, a fost analizată în ansamblu de Viorica și Grigore Botez, în articolul *B.P. Hasdeu, bibliotecar la Iași*, apărut în „Călăuza bibliotecarului”, Nr. 8 și 9 (1957), iar date sintetice au fost reținute de Mihai Drăgan, în excelenta sa monografie din 1972 [„B. P. Hasdeu”, ed. Junimea, Iași]. „Almanahul *Convorbiri literare* 1988”, sub semnătura Cornелиei Mătă, a revenit cu accente puse pe activitatea sa de teoretician al biblioteconomiei (articolul *Bibliologia în preocuparea savanților B. P. Hasdeu și Emil Racoviță*, p. 243). În urma unei cercetări atente a dosarelor existente în Arhiva Bibliotecii Centrale Universitare „Mihai Eminescu” din Iași, ne-au reținut atenția două aspecte mai puțin cercetate, cărora încercăm să le conturăm profilul în cele ce urmează.

Extrem de interesant de remarcat este pecetea personalității specifice a lui B.P. Hasdeu în toate actele și acțiunile sale. Minte enciclopedică, sprintară, șugubeață, malițioasă, dar și profundă a savantului își pune amprenta pe cele mai mărunte intervenții ale sale, în munca de bibliotecă. Pentru că nu ne putem imagina cercetătorul prin excelență, pătimașul hrisovului și al cărții făcând o pasiune din asigurarea bibliotecii cu local, cu lemne, cu sobe etc. Și totuși Hasdeu a făcut toate acestea, dar în felul său. Din cea mai sobră, mai serioasă adresă te aștepți să transpară zîmbetul său ascuns și persiflant. Uneori nu se ferește să-l arboreze, alteori, dispunând de datele generale ale profilului său intim, ești tentat tu să i-l pictezi pe figură.

Dacă adresa referitoare la abordarea executării unor „peceti” pentru folosirea bibliotecii (faimoasa șampilă a „Biblio-

teci Ulpia”) este extrem de serioasă, pătrunsă de importanța acestui demers și care este „cel mai potrivit cu demnitatea așezămîntului și cu simțul patriotismului”, iată câteva mostre de adrese oficiale tip Hasdeu, în care nu știi ce să admiri mai mult: nonșalanța, falsa subordonare, conștiința unor vorbe azvîrlite în pustiu (dar, Doamne, poate se mai face vreo minune!), maliția, bășcălia sau sprinte-neala minții autorului, care nu se sfiește a înveseli un act birocratic cu expresii în limbi străine. Deci:

„...subscrisul mai ia încă o dată libertatea de a reprezenta Onor. Ministeriu neputintia de a se păstra Monitoriuul din pricina strâmtărei, încâtă Biblioteca s-a prefăcută în un feliu de rudis indigestaque moles, în care nu numai subscrisul, ci nimine n'arū pute să lucreze „grabnicū”, precum ar trebui să fie dacă am avé un loc cuviincios.” (Fila 104/Dosar pe anul 1860-1861, Arh. B.C.U. Iași);

„Sobele pentru Bibliotecă priimindu-se de la direptore [= director!] alū scōlei de arte, se comunică cu respeptu [=respect!] Onorabilului Min., adăugându-se, che ele nu pot sierbi [=servi!] de feliu spre incaldirea [=încălzirea] odăilor, nici chiarū spre înfrumusetiarea lorū astfelu che subscrisulū se afla la induiéla în privirea întrebuintiarei, ce s'ar puté face de disele sobe”. (Fila 333 /1860-1861); „Domnule Ministru, la of. No 122 a Onoraverului Disparțimentū, atingătoriu de îndeplinirea §§ 210 și 211 din asiedementulū scolaru, sub-însemnatulū cu tótă plecăciunea îndrăznește a răspunde că el înțelege cuvântul „urgenția” în toată întinderea lui, dar cu părere de rău se vede în posiciune a aduce la cunoștința Onorabilului Departament că în cât timp Biblioteca va fi lipsită de lemne, precum a fost și este până acum, „urgintia” va rămâne numai „dorintia” fără „puttintia”. (Fila 67/ 1861-1863).

Cu toate diversele sale preocupări, Hasdeu ținea mult la păstrarea în bună stare și la sporirea patrimoniului „Academiei” (la care a contribuit, cum bine se știe, printr-o copioasă donație). O probă este adresa trimisă lui Ion Heliade Rădulescu, care cuvîntează: „Domnul meu! Râvnind a poseda operele clasice ale literaturii naționale, Biblioteca Universității din Iași ia îndrăzneala de a se adresa către Domnia Voastră, veteranul literelor române, rugându-Vă de a o îmbogăți prin trimiterea unui exemplar al numeroaselor și scumpelor scrieri tipărite ale Domniei Voastre. Primiți, Domnul meu, încredințările de cea mai adâncă a[d]mirăciune...” (Fila 336/ 1860-1861).

După mutarea bibliotecii într-un nou local, în octombrie 1860, un birjar aduce o carte găsită pe stradă, ceea ce-i ocazionaază vigilentului și exigentului bibliotecar următoarea notă, cu accente hiperbolice: „Nu va fi de mirare dacă și de-acum înainte se vor găsi pe uliți cărți de-ale Bi-

bliotecii, căci unii din profesori, precum dd. d-ri: Bărnuțiu, Suciu, păstrează acasă bibliotecă întregi de opere luate din Academie din timpuri immemorabili, fără a le trimite înapoi, cu toate silințele subscrisului” (Fila 283/ 1860-1861).

Și, similar, urmărește vajnicul, eruditul și sarcasticul slujbaș al statului o donație a lui Gh. Asachi, ajunsă pe mâinile unui Teodor Boian: „Domnule Ministru! Sunt acum aproape trei luni, de când, în una din convorbiri personale, d. Teodor Boian a înștiințat pe subscrisul, cum a primit de la oarecine, pare-se de la venerabilul d. Georgiu Asachi, un dar însemnat de cărți vechi românești, menite a deveni proprietatea Bibliotecii Universității, pe al cărui nume s-au și dănuit ele. După înturnarea-mi de la Leopole, văzând că acel dar nu s-a depus încă la Bibliotecă, am făcut o adresă către d. Boian, pe care îl consideram nu ca proprietar, ci sencpliment ca un depositar al dănuitelor cărți, rugându-l de a nu prelungi peste trei luni trimiterea lor la locul destinării. Domnia sa n-a semnat de a primi adresa Bibliotecii, dar, întâlnindu-se cu subscrisul, îl preveni iarăși verbalmente că nu va întârzia cu îndestularea legatei sale cereri. Prin consecință, lăsând să mai treacă câteva zile, am trimis pe slujitorul Bibl. spre a primi și a aduce cerutele cărți... dar – horribile dictu! – d. Boian îl izgoni din prezența sa, declarând că-l privește ca pe-un executor! Subscrisul în toată viața sa n-a avut obiceiul de a căuta vreodată la persoanele cu care avea a face, ci numai și numai la trebile despre care avea a face. De aceea, nu pot tăcea că acțiunea d. Boian rămâne pentru mine de neexplicat, mai presus de slaba mea înțelegere, de spiritul meu cel plebeian; cu toate aceste, ca un Bibliotecar, ca un funcționar chemat a-și împlini îndatoririle, iar nu a primi salariul degeaba, aduc poseciunea [=pozițiunea?] mea, Domnule Ministru, la cunoștința

Domniei Voastre, spre a vedea dacă trebuie sau nu trebuie să mai vorbesc despre acele cărți și dacă ele sunt ale Bibliotecii sau ale d-lui Teodor Boian" (F. 443/ 1860-1861).

Apoi, direct implicatului, fericită ocazie de alăturare peste vreme a unor spirite de prim rang – Shakespeare și Hasdeu: „*Domnul meu! În unul din numerile foaiei „Atheneului” (1861, p.431), se află următoarele cuvinte... Subscrisul nici a putut a nu recunoaște în o așa faptă nobilul și luminatul patriotism al Domniei Voastre; și, deci, cu cel mai mare respect, ia îndrăzneala a Vă întreba, dacă pomenita dăruire s-ar fi declarat din parte-vă Ministerului de Finanțe sau celui de Instrucție Publică, fiindcă Biblioteca n-a primit până acum într-aceasta nici o știință oficială, drept a se putea folosi de mărețul sacrificiu, ce ați binevoit a i-l face:*

„...Each following day,
Became the next day's master...
Shakespeare".
(Fila 444/1860-1861).

În aceste condiții, mai sunt oare fondate acuzele celor care pretind că Hasdeu și-ar fi folosit postul doar ca pe un adăpost vremelnic și o bază de lansare, ca pe o sinecură?

Referindu-se la manuscrisul lui B.P. Hasdeu, *Despre organizarea și completarea bibliotecii naciunalli*, și la îmbogățirea unei biblioteci, prin schimb, V[iorica] și Gr[igore] Botez, în articolul menționat remarcă: „Problema schimbului este strâns legată de aceea a copierii documentelor rare aflate în alte biblioteci, publice sau particulare, și – așa cum se va vedea – l-a preocupat mult pe Hasdeu, cât timp a fost bibliotecar”.

La ce se refereau autorii de mai sus? Relațiile cu bibliotecile străine debutează la 8 decembrie 1860, printr-o adresă pe care-o reproducem mai jos, și în care solicitarea manuscrisului unui dicționar ro-

mân probează o pasiune istorică și națională consolidată și consacrată cu timpul:

„*A l'honorable Bibliothèque de l'Université Impériale de Moscou.*

Profitant du droit dont usent mutuellement et généreusement les Bibliothèques Publiques dans l'agrandissement de leurs cercles respectifs,

La Bibliothèque nouvellement fondée de l'Université de lassy ose solliciter de la part de celle de l'Université de Moscou l'envoi d'une copie du Dictionnaire Romain, manuscrit consigné sous le No 240, section F, dans le Catalogue imprimé de m. Paul Stroieff [=Stroev], avec un fac-simile de la première page. Le travail du copiste sera rémunéré d'après la recommandation même de l'honorable Bibliothèque de Moscou. Plein de confiance dans les bienveillantes dispositions, qui caractérisent les savants de Moscou en général, le sous-signé a l'honneur d'espérer qu'il saura, à son tour, répondre à celle qu'on aura bien voulu mettre en lui, dans la sphère de sa propre compétence. Bibliothécaire en chef, Hasdeu” (F.382 / 1860-1861).

În succesiune rapidă, la 23 martie 1861, Hasdeu apelează și la Biblioteca Publică din Odesa, pentru o altă lucrare de mare interes pentru istoricii români, *Histoire des troubles de Moldavie*:

„*Monsieur le Bibliothécaire! Le sous-signé, avant appris que la Bibliothèque Publique d'Odessa possède un exemplaire de l'ouvrage „Histoire des troubles de Moldavie”, Paris, 1620, in-8°, plein de confiance dans le droit d'assistance mutuelle qui se pratique entre ces sortes d'établissements, prend la liberté d'en solliciter une exacte copie, avec la pagination originale, pour être conservée dans la Bibliothèque de l'Université.*

Pour notre part, possédant un nombre considérable de documents slavons des princes moldaves, nous serons char-

més d'en communiquer d'extraits ou bien des copies, à la première réquisition de la Bibliothèque Publique d'Odessa.

Veillez bien agréer les plus profonds respects de la part de celui qui a l'honneur d'être, Monsieur le Bibliothécaire, Votre tres humble serviteur et confrère..." (F.118 / 1861-1863).

Misiva, scrisă elegant de altă mînă, poartă semnele corecturilor făcute de cel direct interesat. Cartea solicitată sosește în lipsa din lași a lui B.P. Hasdeu (plecat oficial în Polonia, pentru cumpărare sau copiere de documente privind istoria României, iunie-septembrie 1861), se pare că a fost copiată, dar după aceea i se pierde urma. O adresă din 12 februarie 1864 a Consulatului Imperial [Rus] din Moldova solicită înapoierea cărții, dar răspunsul noului Bibliotecar este prompt: „Biblioteca din *Íassi* nu posedă acea carte, netrădându-se sub-insemnatului între celelalte cărți, la ieșirea din funcțiune a d-lui Bogdan Petriceicu Hajdeu” (F.133 / 1864).

Situația este încurcată și datorită pozițiilor contradictorii care se succed pe parcursul anilor. La 1 septembrie 1861, o ciornă, a cărei formă finită a fost trimisă Ministrului, scrisă și semnată de Pallade, adjunctul de bibliotecar, dar care emană de la Hasdeu, cuvînta astfel: „*Domnule Ministru! După deosebita stăruință a subscrisului, Biblioteca de la Odesa a trimis aice spre copiere cartea Histoire des troubles de Moldavie, Paris, 1620, rugând totodată să i se înapoieze cât mai în grabă, fiind foarte rară. În neînța subscrisului, cartea s-a comunicat onor. Ministeriu de către d. adjunctul al Bibliotecei; și iată o lună de zile de când ea zace în biroul d-lui șef de sepciune [=secțiune], fără ca să ni să trimită înapoi. Dacă toate corespondențele subscrisului cu bibliotecile străine vor avea același rezultat, altă consecință nu poate să fie, decât completa descurajare și con-*

tenire a orice corespondențe, rămîind ca însuși domnul șef de sepciune să se însărcineze cu asemenea!” (F. 94 / 1861-1863).

Dar, pe de altă parte, depozitia aceleiași Pallade, de la 1 aprilie 1867, afirmă executarea copiei, pentru care adjunctul a primit 5 (cinci) galbeni, însă continuă: „*Copia odată terminată, D-nul Hajdeu au luat la sine acasă și originalele și copia, spre a da manuscrisului o din urmă revizuire”* (F.47r. / 1867).

Revenirile Consulatului, ca și răspunsurile Bibliotecii din lași, se succed pînă în mai 1867, dată la care Cezar Cătănescu expediază o adresă Ministerului, în vederea rezolvării situației. De ce Ministerului? Pentru că, neaflîndu-se o altă ieșire din impas, se apelează la autoritatea centrală, pentru a intermedia pe lîngă Al. Papiu Ilarian, singurul posesor din țară al cărții lui Joppecourt, în vederea renunțării acestuia la comoara sa în favoarea Bibliotecii din Odesa. Cel puțin Pallade spune: „*Nu mă îndoiesc că D-nul Papiu, deși mare amatoriu de opere rare, în calitatea sa de Archeolog devotat istoriei naționale, nu va binevoi a cede exemplariul său acestei biblioteci, pentru ca ea să se poată achita de [cu] biblioteka de Odesa”* (F. 47 v. / 1867).

Dacă, și în ce mod, s-a aplanat situația jenantă pentru biblioteca moldoveană, nu știm, dat fiind că urmele din arhivă dispar. Dar probabil că acest incident, adăugat la agitațiile vieții personale, la curînda părăsire a incintei bibliotecii, a făcut să înghețe incipientele relații de colaborare cu bibliotecile învecinate. Ceea ce ne obligă și pe noi a încheia aici acest scurt capitol din viața lui B.P. Hasdeu și a Bibliotecii Centrale Universitare din lași.

(Reprodus din „Almanahul Convorbiri literare 1989”, lași, 1988, p. 64-65).